

ОНОМАСТИЧНИЙ ГУМОР МИКОЛИ КУЛІША

Мало хто в світовому письменстві так широко і вдало спирався на ономастичні засоби комічного, як М. Г. Куліш. Дві його комедії — «Хулій Хурина» (1926) та «Мина Мазайло» (1927) фактично мають ономастичну фабулу. Гумором та сатирою, опертими на онімію, просякнуті усі твори великого драматурга. Для взірці розглянемо тільки один онімічний прийом письменника — римовані імена. Можна пересвідчитись, як багато інформації і яку амплітуду емоцій письменник передає лише одним засобом з його багатющого онімічного арсеналу. Іменною римою Куліш може розповісти і про ономастичну гармонію, і про її відсутність, і про тупоголовість, і ще багато про що.

Римовані за допомогою однакового суфікса імена мають три доньки Малахія Стаканчика («Народний Малахій»): **Любуня** (молодша), **Надюня** (середульша), **Віруня** (старша). Усі разом, відповідно до урочистого моменту вже в повних формах, вони згадуються лише в одній репліці Кума: «має три доньки: Віру, Надію, Любов... Віру та Надію вдома залишає, а Любов до тебе посилає».

Зрозуміло, що канонічно-семантична єдність цих імен, яка так майстровито актуалізована в наведеній репліці, пов'язує їх ще міцніше, ніж суфіксальна рима. При цьому невідомо, чи їх матір зветься Софією: жінка Малахія фігурує в драмі лише як **мадам Стаканчиха Тарасовна**, в спілкуванні — просто **Тарасовна**. Ця обставина теж значима для творчого задуму: глядач не одержує підказки, хто ж чинить мудріше — Малахій чи його жінка.

У п'єсі «Отак загинув Гуска» (1925) в риму йдуть усі сім дочок Гуски: Устонька, Настонька, Пистонька, Христонька, Хростонька, Онисонька, Охтисонька. Так вони іменуються протягом усієї драми (винятки — поодинокі) всіма персонажами й автором у ремарках. Задля єдності ряду письменник (точніше, родина Гуски) порушує морфологію. Скажімо, твірне слово **Настя** вимагало б похідного **Настенька**, а не **Настонька**. Але найкомічніший аспект цього антропонімічного ряду в тому, що батьки так звикли до цих зменшувальних форм, що позабули повні імена.

Саватій Гуска «на реєстрації у більшовиків» назвав звичний для нього ряд, але був зупинений: «Доньки в вас дорослі? Дівчата? Цілі громадянки? А ви їх змалюєте? Знижуєте? Зменшуєте?.. Будь ласка, на повні ймення! Як ваших дочок повні ймення?» Дружина Гуски, Секлета Семенівна, пропонує форми: Устя, Настя, Пистя, Христя..., але Саватій її рішуче перебиває: «Загину, а так своїх власних дочок не називав і не назову-с! Мужичок з них, когуток, хоч як хочете, — не зроблю». І наводить форми: **Устимія, Настасія**, пропонуючи продовжити цей ряд дружині. Та все плутає, переважно в риму (травестія: псевдоримування функціонально римованих імен), а чоловік виправляє: **Пистимія** (Гуска: **Євпистимія**; цього імені, до речі, нема ні в Б. Грінченка, ні в сучасних українських антропонімічних словниках), **Євхристимія** (Гуска: **Христинія**; справжня повна форма: **Христина**), **Хростинія** (Гуска: **Євфросинія**). Секлета повторює з помилкою: **Євхросинія**, а далі йде цікавий обмін репліками: «Та ми ж ніколи, Савраску (це — індивідуальна пестлива форма від Саватій! — О. А., Ю. К.), так їх не називали. Гуска. А тепер треба, бо од нас тепер, як помітив я, церковні наші імення хочуть одібрати і всіх нас на Роз та Карлів хочуть обернути. Треба берегти! Святині-с!..».

Змокріла Секлета продовжує: **Онисон... Онисинія** (Гуска: **Онисія**). А сьому, Охтисоньку, мати на повне ім'я і приблизно не пригадує, те й знавець-батько «на реєстрації» не зміг згадати й зареєстрував лише шість дочок, а вже йдучи додому, пригадав: **Теоктиста**. Так Охтисонька й лишилась незареєстрованою. У цій римованій ономастичній історії — і гострий гумор Куліша, і його тонкі ономастичні спостереження (хоч би й про Роз та Карлів: побоювання Гуски небезпідставні), і соціальна, часова та функціональна

характеристика імен, і констатація разючої прірви між народними та церковними формами імен — двома галузками одного християнсько-календарного джерела. Як у 70—80 рр., щоб було не так, як у людей, пнулися в **Анжеліки** й **Інги**, так у кінці XIX (найстаршій доньці Гуски Устоньці 30 років) — на початку XX ст. добирали і тією ж метою, як засвідчує Куліш, щонайцерковніші імена.

Римована трійця є і в п'єсі «Мина Мазайло». Це — однодумці: **Мина** (повне ім'я), його жінка **Лина** (скорочення від **Килина**), їх донька **Рина** (скорочення від **Мокрина**). Імена **Мина**, **Килина**, **Мокрина** підібрано так, що вони: а) римуються самі по собі, б) мають виразне українське народне забарвлення. Тому надання **Килині** й **Мокрині** новомодних уневиразнених і денаціоналізованих форм **Лина** й **Рина** є дуже дієвим ономастичним прийомом. Глядач знає їх саме як Лину й Рину і коли за ходом дії зненацька дізнається, що насправді вони **Мокрина** (у кінці першої дії) та **Калина** (аж у четвертій дії), — обов'язково реготатиме.

Син Мيني й Лини **Мокій**, що протистоїть своїй зрусифікованій родині у ставленні до України й української мови, має ім'я, яке випадає з римованого ряду і тим самим протиставляється йому. І **Нармахнар**, і **Мина Мазенін**, і **Кириль Кирилько**, і **Ступай-Ступаненко**, і безмежжя ономастичних знахідок та онімічних колізій роблять Миколу Куліша чільним ономастом українського гумору.